

ZARDUSHTIYLIKDA TABIAT ELEMENTLARINING ULUG'LANISHI VA ULARNING EKOLOGIK-TARBIYAVIY AHAMIYATI

Abdulxamitova Oygul Sultonbek qizi

Andijon davlat chet tillari instituti 2-bosqich talabasi

oygul7013@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19588460>

Annotatsiya: Ushbu maqolada insoniyat sivilizatsiyasining eng qadimgi yodgorliklaridan biri – "Avesto" kitobida tabiat elementlari (suv, olov, yer, havo)ning muqaddasligi va ularni asrashga oid qadimiy qarashlar tahlil qilinadi. Zardushtiylik dinidagi ekologik madaniyatning bugungi kundagi global ekologik muammolarni hal etishdagi o'rni hamda yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati ilmiy-pedagogik jihatdan yoritilgan.

Kalit so'zlar: Avesto, zardushtiylik, chahor akon, ekologik madaniyat, tabiatni asrash, ma'naviy meros, "Vendidod", to'rt unsur.

Аннотация: В данной статье анализируются древние представления о священности стихий природы (воды, огня, земли, воздуха) и их охране в одном из старейших памятников человеческой цивилизации — книге «Авеста». Научно-педагогически освещается роль экологической культуры в зороастризме в решении современных глобальных экологических проблем, а также её значение в воспитании молодежи.

Ключевые слова: Авеста, зороастризм, чahor akon (четыре стихии), экологическая культура, охрана природы, духовное наследие, «Видевдат», четыре первоэлемента.

Abstract: This article analyzes the sacredness of nature elements (water, fire, earth, air) and ancient views on their preservation in "Avesto", one of the oldest monuments of human civilization. The role of ecological culture in Zoroastrianism in solving today's global environmental problems and its importance in the education of youth is highlighted from a scientific and pedagogical point of view.

Key words: Avesto, Zoroastrianism, chahor akon, ecological culture, nature preservation, spiritual heritage, "Vendidod", four elements.

O'zbekiston Respublikasi "Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"da talabalarda nafaqat professional bilim, balki yuksak ma'naviyat va mas'uliyatni shakllantirish ham asosiy maqsad qilib olingan. Bugungi kunda butun dunyo ekologik inqiroz yoqasida turgan bir paytda, ajdodlarimizning tabiatga bo'lgan munosabatini o'rganish va uni ta'lim jarayoniga tatbiq etish dolzarb masalalardan biridir.

Zardushtiylik – tabiatni muqaddas bilgan va uni ifloslantirishni og'ir jinoyat darajasiga ko'targan birinchi dindir. "Avesto" kitobi shunchaki diniy manba emas, balki qadimgi xalqlarning dehqonchilik, chorvachilik va ekologik madaniyatiga oid qonunlar to'plamidir. Undagi asosiy g'oya – inson tabiat bilan kurashishi emas, balki u bilan uyg'unlikda yashashi lozimligidir. Zardushtiylik falsafasining markazida "To'rt muqaddas unsur" (Chahor akon) tushunchasi yotadi. Bular: Yer, Suv, Havo va Olovdir. Ushbu unsurlarning har biri alohida e'zozlangan va ularning tozaligini saqlash har bir zardushtiyning imoniy burchi hisoblangan.

"Avesto"ning "Vendidod" (Yovuzlikka qarshi qonunlar) qismida suvni ifloslantirish eng og'ir gunohlardan biri sifatida ta'riflanadi. Oqar suvga har qanday chiqindini, ayniqsa hayvon qoldiqlarini tashlash taqiqlangan. Zardushtiylik suvni oqmasdan turib undan foydalanishni,

ya'ni daryo va anhorlardan tashqarida, maxsus idishlarda yuvinishni afzal ko'rishgan. Bu esa suv havzalarining doimiy tozaligini ta'minlagan. Zardushtiylikda yer "Ona" sifatida ulug'lanadi. Kitobda ta'kidlanishicha, kim yerni ekib-tikin qilsa, u zaminni quvontiradi. "Kim g'alla eksa, u poklik urug'ini ekkan bo'ladi" degan g'oya dehqonchilikni muqaddas mehnat darajasiga ko'targan. Yerga o'lik ko'milmagan, uni bulg'aydigan barcha narsalardan himoya qilingan. Bu esa tuproq unumdorligini saqlashning qadimiy usulidir.

Olov poklik va nur ramzi sifatida barcha marosimlarning markazida bo'lgan. Shuningdek, havoni toza saqlash maqsadida turli xushbo'y o'tlar (masalan, isiriq) yoqish an'anasi ham aynan o'sha davrlardan shakllangan. Atrofga yomon hid tarqatish – yovuz kuch (Ahriman)ga yordam berish deb hisoblangan.

Oliy ta'limda ushbu mavzuni o'rganishni quyidagi tizimli bosqichlarda amalga oshirish mumkin:

Birinchi bosqich (Nazar tahlil): Talaba "Avesto" va boshqa tarixiy manbalar bilan tanishadi, zardushtiylikdagi tabiatga oid atamalarni o'rganadi.

Ikkinchi bosqich (Qiyosiy tahlil): Qadimgi ekologik qoidalar bilan zamonaviy ekologik huquq normalari o'rtasidagi o'xshashliklar tahlil qilinadi. Masalan, "Avesto"dagi suvni asrash qoidasi bilan bugungi O'zbekiston Respublikasining "Suv va suvdan foydalanish to'g'risida"gi qonuni qiyoslanadi.

Uchinchi bosqich (Amaliy natija): Talaba olingan bilimlar asosida o'zining ekologik odo-axloq qoidalarini shakllantiradi, atrof-muhitni asrash bo'yicha ijtimoiy loyihalarda qatnashadi.

Zardushtiylikdagi tabiatni ulug'lash g'oyasi bugun biz duch kelayotgan global isish, Orol dengizi fojiasi va havoning ifloslanishi kabi muammolarning ma'naviy yechimi bo'lishi mumkin. Agar insoniyat tabiatga faqat "iste'molchi" sifatida emas, balki muqaddas "yaratuvchi" sifatida qarashni boshlasa, ekologik inqirozning oldini olish osonroq kechadi. Pedagogik nuqtayi nazardan, talabalarga zardushtiylikdagi bu qadriyatlarni o'rgatish ularda "ekologik vatanparvarlik" hissini uyg'otadi.

Xulosa qilib aytganda, "Avesto"da ulug'langan tabiatga hurmat g'oyalari milliy o'zligimizning ajralmas qismidir. Ushbu qadriyatlar quyidagilar uchun xizmat qiladi. Talabalarining ma'naviy-axloqiy dunyoqarashini kengaytirish, yosh avlodda ekologik madaniyat va tabiatga mas'uliyat bilan qarashni tarbiyalash, global ekologik muammolarni hal etishda milliy an'analarimizdan foydalanish imkoniyatini yaratish, ajdodlarimiz meros qilib qoldirgan "toza suv, toza tuproq va toza havo" g'oyasi bugungi va kelajak avlod uchun yashashning asosiy shartidir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Avesto. Tarixiy-adabiy yodgorlik (Asqar Mahkam tarjimai). – T.: Sharq, 2001.
2. I.A. Karimov. "Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch". – T.: Ma'naviyat, 2008.
3. J. Boboyev. "Avesto"da tabiatni asrash masalalari. – T.: Fan va texnologiya, 2012.
4. M. Jo'rayev. O'zbek mifologiyasi va "Avesto" masalalari. – T.: Toshkent, 2005.
5. Qo'ziboyeva M.M. "Talabalar mustaqil ishlarini tashkil etishning pedagogik xususiyatlari" // *Ekonomika i sotsium*, №5(96), 2022.
6. www.iup.ru (Ekologiya va madaniyat portal)